

OOSTENDSE VRIJHEIDSBOMEN

door Yves DINGENS

De vrijheidsboom is een boom of een houten paal die symbool staat voor vrijheid en democratie. De eerste in zijn soort was de Liberty Tree in Boston (V.S.), een iep die in 1765 een verzamelpunt werd voor de tegenstanders van het Brits koloniaal bestuur, in de aanloop naar de Amerikaanse revolutie. Ook in een aantal andere plaatsen in de Dertien Koloniën werden vrijheidsbomen of –palen geplaatst als protest tegen de Britse overheid. In 1790 werd de eerste vrijheidsboom in Frankrijk geplant door de pastoor van Saint-Gaudent, een dorpje nabij Civray (Vienne). In 1792 stonden er reeds 60.000 vrijheidsbomen over heel Frankrijk, waarvan 2000 in Parijs. Deze bomen werden tijdens een ceremonie in het midden van het centrale plein van een lokaliteit geplant of geplaatst en vervolgens werd er feestelijk omheen gedanst. Bovenaan de vrijheidsboom hing meestal een (vaak rood) vaanden. Soms werd ook een Frygische muts aan de paal gehangen als vrijheidssymbool. De vrijheidsbomen werden gedecoreerd met vlaggen, bloemen, linten, lichtjes en allerlei andere versierselen. Ze werden vereerd en dienden als een verzamelpunt en een soort altaar voor de revolutionaire beweging. Ook in Oostende werd een dergelijke vrijheidsboom geplant.

Op 17 november 1792, twee dagen vóór de intocht der Franse troepen in Oostende, legden twee Franse schepen aan in de haven, de *Ariel* en de *Eveillée*. De staf kwam naar het stadhuis en eiste dat het stadsbestuur de bemanning zou bevoorraden met brood en vlees en hun een anker zou bezorgen. Dezelfde dag nog, 's namiddags, eisten de Fransen alle Oostendse vissers op en bovendien verlangden ze dat op het Wapenplein een vrijheidsboom zou geplant worden waarop burgemeester A.J. Van Iseghem zelf de vrijheidsmuts moest plaatsen. Deze plechtigheid werd bijgewoond door de republikeinse troepen, die de burgemeester hadden afgehaald, muziek voorop, en ging gepaard met klokkenspel en kanongebulder. De rekening voor deze festiviteiten werd overgemaakt aan het stadsbestuur.

In maart 1793 versloegen de Oostenrijkers de Fransen. Vóór deze wegtrokken bedreigden ze de Oostendenaars: indien de vrijheidsboom vernield werd, zou de stad geplunderd worden. De laatste Franse eenheid was nog niet de stad uit of het volk haastte zich naar de markt om het boompje, symbool van de bezetting, te vernietigen. Maar ze stootten daar op de 22-jarige Jan Van Iseghem, de zoon van de burgemeester, wapen in hand, die deze plannen vrijdelde en dat was maar goed ook, want zestien dragonders kwamen nog terug om te zien of de vrijheidsboom nog ongeschonden was. Op 4 april 1793 kwam ridder de Wapenaar bezit nemen van de stad in naam van de keizer van Oostenrijk, en deze stak het vuur aan de vrijheidsboom. Het volk woonde de verbranding van de boom bij met dezelfde vreugde als deze welke ze enkele maanden voordien had betoond bij het planten ervan. Op 10 juli 1794 waren de Fransen teruggekeerd, deze keer definitief, en werd de vrijheidsboom herplant op het Wapenplein.

Na de Belgische Omwenteling van 1830 werden ook veel vrijheidsbomen geplant om de onafhankelijkheid van ons land te vieren, vaak met een Belgische driekleur in de top, zo bv. in Chimay, Geldenaken, Sint-Agatha-Rode (Huldenberg), Saintes (Tubize), Tervuren e.a.

In de euforie na het einde van de Eerste Wereldoorlog is het licht te begrijpen dat ook het Oostendse stadsbestuur haar vreugde wilde uiten over de herwonnen vrijheid en tevens de talrijke slachtoffers wilde herdenken. De minister van landbouw had alle Belgische gemeentebesturen aanbevolen een vrijheidsboom (in het Frans naast “*arbre de la liberté*” ook “*arbre de la victoire*” genoemd) te planten. Dit zou te Oostende gebeuren op zaterdag 22 november 1919, precies één jaar na de officiële terugkeer van het Koningspaar in het bevrijde België.

De stoet werd gevormd op het Wapenplein. Ondertussen waren de burgerlijke en militaire overheden bijeengekomen in de witte zaal van het stadhuis: (toen nog) waarnemend burgemeester dr. Eduard Moreaux, schepenen De Vriese, Verhaeghe en Dujardin, stadssecretaris Thoné, gemeenteraadsleden Dejardin, de Vrière, Elleboudt, Baels, Decock en Cornelis; de consuls van Frankrijk en Groot-Brittanië; kolonel Dor, bevelhebber van het 23e linieregiment en talrijke officieren, dhr. Vanderschuere, hoofdengineer van Bruggen en Wegen; commandant Timmermans, wd. directeur van de marine; commandant Smits, directeur van het Loodswezen; dhr. Remy, directeur van de school voor scheepsjongens; Claessens, maritiem commissaris; Kesteloot, vrederechter; Daneels, politiecommissaris; Hungs, directeur van de Gasdienst; Casiers, stationschef van Oostende-Kaai; Goffin, voorzitter van de schoolcommissie; studieprefect Stappers en het lerarenkorps van het Atheneum e.a.

Om halfelf zet de stoet zich in beweging en trekt langs de Kapellestraat en de Jozef II-straat. Rijkswachters te paard openen de stoet, gevolgd door meisjes en jongens met de vlaggen van de scholen, dan de muziekkapel van het 23^e linieregiment en een detachement gewapende soldaten, leerlingen uit het gemeentelijk en vrij onderwijs, verenigingen van oud-onderofficieren, oud-wapenbroeders, en strijdersverenigingen, de Stadsharmonie, Nu voor Later, en girl-guides. Dan komt de vrijheidsboom op een fourragewagen, versierd met bloemen en vlaggen en getrokken door zes paarden in een span met twee voorrijders. Boy-scouts vormen een ere-escorte voor de autoriteiten en een detachement van het 23^e linie besluit de stoet. Langsheen het parcours stond aan weerszijden een driedubbele rij toeschouwers. Vele inwoners hadden ook hun huizen bevlagd en de weergoden toonden zich ook van hun beste kant.

In het (toen nog niet geamputeerde) Leopoldpark, op het grasveld tegenover de Trinkhall, was alles in gereedheid gebracht, inzonderheid het plantgat waarin de vrijheidsboom, een olm, zou worden neergezet. Rondom het grasveld waren de bomen mooi versierd met vlaggen en slingers van groen. Kinderen vormen een erehaag van de ingang van het park tot aan het grasveld. De fourragewagen houdt halt, de boom wordt uitgeladen, terwijl de muziekkapel van het 23^e linieregiment onder leiding van Constant Moreau en de Stadsharmonie gedirigeerd door dhr. Pierkot de Brabançonne spelen. Twee soldaten planten de boom en wd. Burgemeester Moreaux gooit een eerste schep aarde op zijn wortels. Vervolgens bestijgt de burgervader het podium voor een korte redevoering die hij eerst in het Nederlands en dan in het Frans uitspreekt en waaruit we volgende passage citeren (in de oude spelling):

«De boom dien wij gaan planten in dezen Oostendschen grond, niet ver van de onsterfelijke boorden van den Ijzer, zal voor het nageslacht tot herinnering dienen aan de heldedaden van dit glorierijk tijdperk. Hij zal in 't hart der kinders den eerdienst onzer Natie, de eer zoowel als de liefde tot den geboortegrond doen ontvlammen, geboortegrond aan wien de Belgen van 1914 alles opgeofferd hebben, hun rijkdom zoowel als hun leven, en zulks met een bovenmenschen zelfverloocheningsgeest.

Geplant door onze handen die van de hevigheid eenes reuzenstrijd nog sidderen, zal deze boom weldra hemelwaarts groeiend, en, zijne prachtige kroon over het omliggend groen uitstrekkend, in de zielen van het nageslacht deze prachtige gevoelens van vaderlandslievend geloof en van onwankelbaar vertrouwen in de toekomst verwekken, die midden in de zware beproevingen waarin onze nationaliteit bijna verging, de Belgen onoverwinbaar maakten.

En later, onder den gloed der zomerzon, in de gelukkige stilte van dezen aantrekkelijken hof, midden in de natuurschoon van dit stadspark, zal het licht gebeuren dat een verwonderd kind, plots zijn spel verlatend, aan zijne ouders vragt: "Maar zegt mij, welk is toch deze boom die daar gansch alleen staat?"

En de vader, plotseling tot ernstige overpeinzingen gedrongen, na aan het kind den heldenmoed onzer soldaten herinnerd te hebben, en tevens Luik en den Ijzer, de marteling onzer steden en hare bewoners: Leuven, Dendermonde, Dinant; hier vier jaren slavernij, daar vier gruwelijke jaren in

loopgraven doorbracht: de verbaning van de eenen en de onderdrukking der anderen; geheel het heldengedicht tot de eindoverwinning, ja dan zal de vader eenvoudig, maar met ontroerde stem antwoorden: "Kind, dit is de boom der Vrijheid !" »

Onmiddellijk daarna weerklinkt ons nationaal volkslied, samen uitgevoerd door de muziekkapel van het 23^e linieregiment en de Stadsharmonie en door de schoolkinderen gezongen. Vervolgens defileren op de tonen van militaire marsmuziek, de leerlingen der scholen en de diverse verenigingen, terwijl op het grasveld alle vlaggen de groet brengen. De girl-guides vormen een erepiket voor al deze vaandels. Op de tonen van "Sambre et Meuse" defileren vervolgens de soldaten, boy-scouts en girl-guides en de menigte voor het broze boompje omgeven met de nationale kleuren terwijl de gezagsdragers de plechtigheid verlaten. Om halftwaalf wat het feest afgelopen en keerde iedereen terug huiswaarts.

Speciale gasten op deze plechtigheid waren luitenant-kolonel G. Stinglhamber, adjunct bij de Generale Staf en gewezen ordonnansofficier van de Koning, vergezeld van twee bijzondere buitenlandse genodigden: de heren John Maffat, een Engelsman uit New-York, en E. Lawske, eveneens uit New-York, die met hem de frontstreek bezochten. Gedurende de oorlog brachten deze heren ongeveer 45.000 pond sterling bijeen, een som die besteed werd aan het opsturen van pakketten naar de krijgsgevangenen in Duitsland. Dit kon geschieden door tussenkomst van Mgr. Carton de Wiart, secretaris van de aartsbisschop van Londen en broer van de Belgische minister. Ook twee Russische soldaten waren aanwezig op de plechtigheid.

In de maanden nadien werden ook in naburige gemeenten zoals bv. Stene, Leffinge, Bredene, Eernegem e.a. vrijheidsbomen geplant.

En de Oostendse vrijheidsboom bleef groeien. Vier jaar later was hij al bijna tweemaal zo groot geworden. Er omheen had men een bloemenperkje aangelegd, omgeven door een metalen afsluiting. Maar begin april 1924 brachten onbekenden de boom zware schade toe door een diepe snede aan te brengen onderaan de stam: een vandalenstreek van kinderen of zat hier meer achter en was het de bedoeling de boom te doen sterven? De beplantingsdienst deed al het mogelijke om hem te redden. Aanvankelijk leken de bladeren van het bovenste gedeelte van de kroon te verkwijnen. De vrijheidsboom herstelde evenwel en zou zijn zware verwondingen nog bijna drie jaar overleven. In juli 1925 vertoonden een drie- à viertal takken al droge bladeren, wat ongerustheid baarde. Begin maart 1927 stierf de boom en werd hij vervangen door een robuuster exemplaar. Deze laatste boom werd tijdens de Tweede Wereldoorlog door "anderen" verwijderd. Onmiddellijk na de bevrijding werd voorgesteld om weer een nieuwe vrijheidsboom te planten, maar het bleef uiteindelijk bij een voorstel.

Wel werd nog nu en dan een boom geplant bij een of andere bijzondere gelegenheid: zo bv. op zondag 18 augustus 1946 voor het 50-jarig bestaan van de Touring Club van België

BRONNEN

- [nl.Wikipedia.org/wiki/vrijheidsboom](http://nl.wikipedia.org/wiki/vrijheidsboom)
- <http://brabantcouncil.be/probelgica/HERDENKING/gedenk.html>
- L'Echo d'Ostende 26/11/1919 en 04/07/1923
- Le Carillon 29/10/1919, 26/11/1919, 24/07/1924, 14/08/1924, 16/07/1925, 22/04/1926
- De Zeewacht 22/11/1919 en 29/11/1919
- Le Journal de la Côte 09/03/1927
- Het Kustblad 08/10/1944 en 20/03/1957
- De Kustbode 19/03/1948
- Handelsblad der Kust 27/07/1946